

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто підходи до формування у студентів немовних спеціальностей іношомовної комунікативної компетенції. Описано компоненти іношомовної комунікативної компетенції. Виділено п'ять основних характеристик комунікативного навчання іноземної мови для професійного спілкування.

Ключові слова: іношомовна комунікативна компетенція, студенти немовних спеціальностей, характеристики комунікативного навчання.

Модернізація вищої професійної освіти, зміни освітньої парадигми та входження України у Європейський освітній простір зумовлюють пошук таких підходів і методів навчання студентів немовних спеціальностей (НС) іноземної мови для професійного спілкування (ІМПС), які б призводили майбутніх фахівців до ефективної міжкультурної комунікації. Завдяки якій студенти могли б будувати конструктивні відносини з іноземними партнерами в контексті своєї професійної діяльності, усвідомлено пізнавати соціум, толерантно відноситися до інших культур, розуміти інший спосіб поведінки та бачити спільне і різне в існуючих культурах.

Сьогодні навчання студентів НС характеризується трьома ознаками – оволодінням основною (і нерідко додатковою) спеціальностями, комп'ютерною й іншою необхідною технікою, а також першою, другою або третьою іноземною мовою (ІМ), що й актуалізує нове соціальне замовлення на підготовку висококваліфікованих фахівців в різних вищих навчальних закладах (ВНЗ) нашої країни.

За таких умов звернення до проблеми формування комунікативної компетенції у студентів НС засобами ІМПС (з урахуванням можливостей створення оптимальних комунікативно спрямованих технологій і автентичних навчальних засобів) є не лише актуальним, але й необхідним з багатьох причин. Підвищення ефективності навчання ІМПС студентів НС повинно відбуватися з урахуванням результатів досліджень у галузі суміжних наук (педагогіки, психології, психолінгвістики, лінгвістики, лінгводидактики). Однак, на нашу думку, центральне місце в цьому процесі варто відвести педагогіці, лінгвістиці й методиці навчання студентів НС.

Метою статті є дослідити сучасні підходи до формування іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) у студентів НС.

На ідеї гуманізації, інтенсифікації, активізації, комунікативності й професіоналізації у викладанні ІМПС для студентів НС вплинули динамічний розвиток суспільних і науково-технічних зв'язків, економічних відносин у країнах Європи на початку XXI століття. В області освіти і культури ці ідеї розробляються Радою з питань культурного співробітництва країн Європи, до якої входить і Україна. Вони також описані в Програмі з англійської мови для професійного спілкування (АМПС), в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (ЗЄР), в результатах роботи групи супроводу Болонського процесу (BFUG) та групи промоутерів Болонського процесу в Україні (National Team of Bologna Promoters).

Необхідність формування ІКК у процесі навчання ІМПС відзначається багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами і методистами, особливо в останні десятиліття (Л. Е. Алексеева; Н. І. Алмазова; Л. А. Анісімова; Н. У. Баграмова; Л. Я. Багряна; Н. Г. Валеева; А. Вотерс; Р. С. Гуревич; Т. Дадлі-Еванс; Л. І. Девіна; Е. І. Калмикова; Л. С. Каменська; І. В. Коломієць; Л. Л. Лагутіна; Р. П. Мільруд; Е. В. Мусницька; Г. П. Савченко; М. Сент-Джон; О. Б. Тарнопольський; В. Ф. Тенишева; Т. Хатчінсон; Дж. Шейлз; Л. В. Юхненко).

Відзначаючи теоретичну і практичну значимість досліджень вказаних вище фахівців, необхідно відзначити, що проблема формування ІКК у студентів НС засобами ІМПС на основі інтеграції відомих методів і прийомів комунікативного навчання в рамках гуманістичної педагогіки залишається однією з мало розроблених, особливо в області теорії й методики навчання іншомовної усної й письмової комунікації.

Ідея формування ІКК майбутнього фахівця є не просто відображенням сучасних світових освітніх тенденцій. Розширення комунікативного діапазону фахівця сприяє усвідомленню ним змісту іншомовного професійного контексту, необхідного для ефективного рішення професійних завдань.

У нашій статті ми слідом за О. М. Солововой вважаємо, що комунікативна компетенція – це вміння успішно вирішувати завдання, взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, у відповідності до норм і культурних традицій в умовах прямого і опосередкованого контактів [3]. На жаль, у педагогіці до сьогодні не існує єдиної усталеної структури компетенції. Так, наприклад одні вчені виділяють такі чинники, що формують ІКК як мовленнєва та мовна компетенції, дискурсивна, соціокультурна, соціолінгвістична та стратегічна компетенції. Інші об'єднують мовний і мовленнєвий компоненти у лінгвістичну компетенцію, виокремлюючи ще соціокультурну, стратегічну та професійну компетенції.

Ми визначаємо структуру ІКК студентів НС як єдність семи компонентів: 1) мовленнєвої; 2) мовної; 3) соціолінгвістичної; 4) соціокультурної; 5) стратегічної; 6) дискурсивної та соціальної компетенції.

Мовна компетенція передбачає знання лексики, граматичних, фонетичних та орфографічних правил, а також навички по їх застосуванню. Мовленнєва компетенція передбачає сформованість у студентів мовленнєвих умінь, які поділяють на продуктивні (уміння говорити та писати) та рецептивні (уміння аудіювання та читання). Мовна і мовленнєва компетенція – нероздільні, адже уміння говорити (мовленнєва

компетенція) базується на граматичних, лексичних та фонетичних знаннях та навичках (мовна компетенція). Уміння писати вимагає знань з граматики, лексики, орфографії та сформованості відповідних навичок. Аудіювання та читання потребують навичок підсвідомого розпізнання граматичних форм мовлення, навички розуміння слів та словосполучень (у звуковій або графічній формі) [2; 4].

Соціолінгвістична компетенція – здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілюктивного акту комунікації; (ілюктивний акт – втілення у висловлюванні, породжуваному в ході мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника) [5].

Соціокультурна компетенція є також однією із важливих показників готовності студента до міжкультурної комунікації. Т. М. Колодзько визначає соціокультурну компетенцію як «інтегративну освіту, яке включає: країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання, уміння та навички співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування; вміння організовувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у носіїв мови; вміння використовувати мовні засоби відповідно до національно обумовлених особливостей їх вживання» [1]. Даний вид компетенції передбачає володіння знаннями про національно-культурні реалії зарубіжних країн, про норми мовленнєвої і невербальної поведінки носіїв мови та уміння використовувати ці знання у процесі спілкування.

Стратегічна компетенція – здатність ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього вірну стратегію дискурсу, якщо комунікації загрожує розрив через шум, недостатню компетенцію та ін., а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації.

Дискурсивна компетенція – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби когезії [6].

Соціальна компетенція базується на системі особистісних психологічних особливостей, моральних цінностей і установок особистості, володіння цією компетенцією дозволяє індивіду успішно взаємодіяти з суспільством і продуктивно виконувати різні соціальні ролі.

Розгляд структури ІКК свідчить про те, що її формування повинно будуватися на засадах системного підходу, який передбачає дослідження комунікативної компетенції як системи, визначення її внутрішніх якостей, зв'язків і відношень. У межах такого підходу ІКК, як будь-який системний об'єкт, допускає поділ на численні мікросистеми, у залежності від конкретних завдань. Більшість методистів схиляються до думки, що у формуванні ІКК найбільш суттєвими є лінгвістична, соціолінгвістична та стратегічна компетенції.

Важому ролі у формуванні ІКК у студентів НС відіграє вибір методики або підходу до навчання ІМПС. Більшість обраних методик мають прагматичний підхід, за умови їх використання зменшується роль фундаментальності знань. Програми з ІМПС створюються таким чином, щоб в найкоротші терміни підготувати студента до використання ІМ в повсякденному житті. За таких умов окремі дослідники виділяють п'ять основних характеристик комунікативного навчання ІМПС: акцент на

навчання комунікації через реальне іншомовне спілкування; введення в навчання професійно орієнтованих матеріалів; надання студентам можливості сфокусувати увагу не лише на ІМ, але й на процесі навчання; залучення особистого досвіду та пов'язування академічного вивчення мови з реальною ситуацією комунікації [7].

Спроба об'єднання проблематики філософських, педагогічних і психологічних досліджень про сутність і форми навчання ІМПС в єдине ціле – дозволяє визначити сучасні підходи до формування ІКК у майбутніх фахівців – студентів НС в комунікативному освітньому просторі з гуманістичних позицій, а саме: навчання у формі діалогу; опора на рідну мову, наукові знання, усвідомлювані й неусвідомлювані психічні процеси, образне й абстрактне мислення, емоції і почуття, практичний досвід спілкування, інтереси і мовленнєві вчинки; співробітництво; розвиток, саморозвиток, самоосвіта, самопізнання й удосконалювання творчих здібностей, духовності й моральних якостей особистості.

На підставі викладеного вище ми дійшли висновків, що формування ІКК у студентів НС вимагає постановки специфічних цілей для вдосконалення ІКК, що передбачає створення конкретних психолого-педагогічних умов та застосування професійно орієнтованих методик навчання.

Подальшими розвідками у цьому напрямку можуть бути більш детальні дослідження структурних компонентів та особливостей формування ІКК у студентів НС.

Література

1. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Колодько. – К., 2005. – 20 с.
2. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. И. Розум. – СПб. : Питер, 2007. – 432 с.
3. Соловова Е. Н. Компоненты профессиональной компетенции учителя / Соловова Е. Н. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://distant.ioso.ru/seminary/13-03-08/compro.ppt>.
4. Hutchinson T. English for Specific Purposes. A learning-centred approach / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge : Cambridge University Press, 1996. – 183 p.
5. Lustig M. W. Intercultural Competence : Interpersonal communication across cultures / M. W. Lustig, J. Koester. – USA : Harper Collins College publishers, 1996. – 399 p.
6. Kerbrat-Orecchioni C. Les Actes De Langage Dans Le Discours. – Théories Et Fonctionnement / C. Kerbrat-Orecchioni. – Lyon : PPS, 2005. – 200 p.
7. Nunan D. The self-directed teacher: managing the learning process / D. Nunan, C. Lamb. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 150 p.

Simkova I.O. Modern approaches to forming of the foreign communicative competence to the students of non-language specialties

The article analyses modern approaches used to form the foreign communicative competence to the students of non-language specialties. The components of foreign

communicative competence are described. The five main characteristics of communicative learning of the foreign language for specific purposes are defined.

Keywords: foreign language communicative competence, students of non-language majors, the characteristics of communicative teaching.

Симко Е. О. Современные подходы к формированию иноязычной коммуникативной компетенции студентов неязыковых специальностей.

В статье рассматриваются подходы к формированию у студентов неязыковых специальностей иноязычной коммуникативной компетенции. Описаны компоненты иноязычной коммуникативной компетенции. Выделено пять основных характеристик коммуникативного обучения иностранному языку для профессионального общения.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетенция, студенты неязыковых специальностей, характеристики коммуникативного обучения.